

Ananı wasiyatı

Layla uyanğanda günnü şawlası şaylı üstge göterilgen edi. Ol ömüründe birinçi keren gün çıqğan soñ turğan.

Geçeni uzağına yañur toqtamadı. Nasipge qattı tügül edi, "kök teşilgende" yañur bolğan busa, Laylanı yamalğan qalqısından elekdey yimik üyu tamajaq edi. Baliki, onu kürçülersiz, çabarğa olтурğan tamları çökme de yaray.

Layla yaş zamanından berli yañurnu sesin bek uşata edi. Yañız qalıp oğar tınlamağa wa onu bulan söylemege süye. Ayroqda, geçe oramlar boş waqtide, terezeni aldında da oturup xabarlama, heç birewge çeçmegen sırların çeçgen yimik bola. Yañur özünü dertlerine ortaqqılıq ete, yalınlı yuregine yal tapdırğan yimik esine gele. Yañurnu sesine tınlığanda Laylanı gözaldına yaşlarını yaşlağı, balalır gelip toqtay, olanı şıbışlawun his ete edi. Hatta öz-özüne söylep de yibere edi: "Yañurlu gün at erledi tunğuşum Batır, Adilxannı toyunda da yañur yawup, suwlar taşıp, bereketli gelin girdi üyume. Alımxanğa qız gelgende de, lap muna, bu geçedey sebeley edi yañur..."

Layla yañurnu sesine tınlap olтурğan erinde qalğıy. Ol tüş göre. "Bular birwleni toyunda bola. Laylanı yaş zamanı başında aq şifonu, üstünde qabalaylar. Soğula xomuz, urula xars ortalıqda Çankası - yaşlarını atası. Köpleni arasından süygenini süydüm tayağı getip tiye inbaşına. Tek, şo erde, birew de oylaşmağan bir iş bolup qala: eki başlı ajdaha gele uçıp, köknü qara bulut basdırıp, alatolpan qopdurup. Toy tozula.

Layla busa, şo alatolpanda özün oylamay, ol awletlerini haqında oylaşa wa "Adilxan! Alımxan!" dep qıçırağan özünü awazından silkinip uyana. Qarqarısın suwuq alğan sayalı, Layla inbaşına tüşgen yawluğun yayağına qısdı.

Terezeden gelegen günnü yarığı, ör tamnı bir gesegin şawlalandıra wa tamdağı üstünre qara qumaç tartılğan, Çankasını suratına tüşgen.

Laylanı qarawu suratğa tüşdu wa ol, özünden ixtiyarsız "Çankam!" dep şıbışladı. Tanış kelpet: geng mañalay, kert saqal, qara qoş qaşlar. Üstünde çeçken-qaptal, ayağında busa masi çarıqlar, başında buxari börk, beline baylanğan gümüş bulan naqışlanğan belbaw, aq mahı saplı xınjalnı sabına qolu salınğan. Ol Laylağa qaşların da tüyup, göztübünden qarayğan yimik göründü.

Onu qarawu erini suratından qızına, qızından erini suratına göçe. Ata da, qız da eki tamçı suwday, neçe de bir-birine parx da bere edi.

Layla irjayıp, qızını çaçların sıpadı: 'Sen tuwğanda, atañ abzarğa qoz terek ornatğan edi. "Qart bolğanda bolğan meni "Gögürçünüm" dep". Neçe de köp süye edi, hali süymesin".

Yaşda ata-ana taqğan at, yaşğa ekinçi atı bolup qala. Sayatğa atası çı neçik de, dos-qardaşları da "gögürçün" dey ediler. Sayatğa etti yıl bolağanda qoz terek birinçi keren gelim berdi, aytarday bolmasa da, yañgılıq etme boldu. Yıl sayın terek de, Sayat da erişip ösegendey boy sala. Ekewge salqınlıq beregen qoz terekni tübüne saw ahlü jıyılağan bolğan. Yaz waqtide erten-axşam sumawar da salıp, terekni salqınına çay içme özler çi neçik de, xonşu aralıq da jıyila. Söylenegen awazlanı eşitip: gelinler de turğanğa oşai - qaymanağa xanlıq etgen, namusu bar adam şu zaman bolğunça yarmas. "Qalalarımnan" süyunüp yuxlap qalğanman, - dep xozğaldı. Ol çaçların jıyıp, toqmıqğa oşayğan xola etdi. Ol:

- Adam çı neçik de ömür getgende, çaç da qart bola eken? - dep tamaşalıq etdi.

Üyden yañı çabılğan aqbalçıqñı iyisi gele, yañı üylerinde başlap yatğan geçesi. Giççi ulanı üylenen soñ, ol Adilxan bulan turadı. "Uwaq yaşları, üstüne gelegen geliw-getip, özlege de tarlıq ete" dep, ayrı turma süydü. Sawulağan sıyırın satıp, arannı qalqısın da göterip, eşik-terezesin de yangırtıp, bir üyde, aldın aya" giyim çeçme harwe yimik zat da etip oñardı. Tübüne jabar salğanda, eşik-terezesin de sırtağanda yaman bolmadı.

Sıyırğa aran işleygende, qatıña "qalalar" etemen dep Çanka paqır, oylamay bolğandır?! Mağa mında köp yaxşı, awletleriñ de harisi öz ahlüsü bulan yaşasın. Şu Göğürçüñe de, mağa da bola. İçine sıymasday ne malım bar?! Çanka! Seni sözleriñni unutmağanman: "Bir çomuçdan aşağan yimik tatiwluluq bolmas", üylerin ayrı etsem de, aşın ayrı etmegenmen. Nasipge gelinleriñ de yaxşı çıqdı. Awletleriñ de bir-birine tatiwlu, giççiler ullağa hürmet ete, ulla aburun saqlay. Adilxan ulanımnı bir awleti eki boldu. Oğar da "Soltan" dep at qoydum. Alimxannı bu yıl yazbaşda üylenirdim. Göğürçüñnü yaxşılığın görsem, murtlarım eter edim. "Qızım belime gele!" dep boladıñ. "Hali çi, wollah, inbaşım yetiše. Tek ne etesen, teregi bolsa da yaş xasiyatları bar, bilmeymen, qaçan ulla bolajaq! Amalları yonkütüp qoytğan, ulla şaşıq..."

Qolunda bağır-quman bulan Madina geldi. Onu sıpatı - qaynanağa paşman göründü. "Yaşlar sama da awrumağan eken?" - dep oylaşdı ol.

- Siz kepsiz bolup sama qalmağanmı? - dep, girgen edim, - dedi Madina. Soñ namaz juwunma qaynanasını aldına bağır-quman saldı.

- Yañı üqlerimden süyunup, yuxlap qalğanman. Başğa gelgen-getgen boldumu?

- Qızardaşım, hali de turmağanmı? - dep soradı Madina. Ol Laylanı aldına gelin bolup gelgeni beş-altı yıllar bola. Ana-baladay tatiwlu yaşaylar. Gelininn de, Sayatnı da eki qızardaş yimik bir-birine bawurluluğu da ananı süyündüre edi.

- Qaydan tura, qoysa, tüş bolğunça yuxlajaq. İşleme süymese de, yuxlama süye.

- Aytma xari, anaşım, eşik-terezeni kim sirladı, üylege kim aq çapdı, - dep aybın çayıp, - bilemisiz, bu geçe, qoz terek dağı da çeçek açıp çıqğan, - dedi Madina.

- Yaman tügül, bir yılda eki gelim, - dep Layla aytsa da, yuregi süymedi. Madina qaynanasını yuregindegin bilgende: "Anaşım, esigizde barmı, o yılda qoz terek ekinçi kereñ çeçek açğan edi", - dedi. Layla bar zatnı esge aldı. "Allağ rağmat etgir "awruyman" dep yastıqğa başın da salmadı, eki gün awrup da yatmadı, erten üyden çıqğan adamnı, axşamğa o ölüp alıp geldiler". Ullu ahamiyatı bar yimik. Başlap kim gördu? - dep soradı Layla, ulanıñ qırğa çıqğanda, görüp geldi, - dedi Madina. Layla geçe görgen tüşün tabiatnı alamatına bağışlasa da yuregine: "Allağnı işin kim bile", - dep geldi. Ol gelinine: "Gögürçüñnü turğuz, abzarnı jıyışdırıp, ebexırlı etigiz!" - dedi.

Şo gün, bir miñ toğuz qırq birinçi yılını iyun ayını başğa günleri yimik çaq issi, qoq bulutsuz edi.

Bir jumadan berli oñarılıw yurüle: basıla xamırlar, etile xaliwalar, bişirile aşlar, eki de gelin qayınqızını tuwğan gününe hazirlik göreler.

Qoz terekni túbüne xalça da yayıp, ahlü jıyılğan edi, Layla aşağan sawut-sabanı juwup töbe etgen. Tek jıyağan gişi yoq. Ol ari barağanğa da, beri gelegeñe de: "Sawutlanı alğız!" - dey. - Heyler, şular ne yurüte?" dep qarsalay.

- Üyden üyge çabıwul, şibir-gübür, külküsü abzarnı yañırta. Giççi ulanını qatını Saida gitara soğa. Sayat anasını opurağın da giyip, beline çaçaqlı yawluq da baylap, boynuna samırsaq örümnü de tağıp biyiy. Madina bağırdan tep etip qağa. Bulanı şat awazlarına şırdan, qapudan üötegen-barağan, xonşuları qaraylar.

- Huya, bı sıyan qız qaydan çıqğan? - dep Sayatnı aylandıra birleri. Sayat da yırlap, biyip arığanda, pal salma başlay:

- Pal salaman, pal! Bir appası, beş kepek! Aytağız, kimge... kimge?! Getgenni, gelejekni, bolajaqni - barın da tökmey-çaçmay, aytıp beremen.

- Mağa... Mağa! - dep, har yaqdan qıçıra. Olar Sayatnı aylanıp alğanlar.

- Tayçığız ari, sal çı, qızardaşım, palıñnı mağa, - dep, Madina qolun uzata.

- Pal salğannı süyegen gişi salsın qolumnu ayasına aqçanı! - dey Sayat.

- Awansğa sal, soñ berermen, - dep tiley Madina.

- Tileme, başlap salnağan yaramay. Kimni qolu eñil, çiğarağız aqçanı.

Xonşu qatını Sayatnı ayasına aqçalanı salıp:

- Qarayıq, tüzün aytarmı eken. Yuregime ne tatğannı bilmiken? - dey.

- Sen az işlep, qöp qazanma süyesen! - dey Sayat.

- Huya, bu ne dey, qızı? Allahısen, ayt da, men neçe yıl yaşajaqman? - dep soray.

- Sen, - dey Sayat, - aşayğanıñnı az etseñ, mişikge müyuz bitginçe yaşajaqsan... taman, seni qara aqçalarıña, dağı ne süyediñ?

"Mağa! Mağa!" dep harisi bir yandan qıççıra.

- Yoq, hali men dağı birigizge de qaramayman, - dep qöz qısıp, Sayat Adilxannı aldına çığıp: "Amalım, getgenni, gelejekni, bolajakni aytaman, ber qoluñnu!" - dey. Soñ Sayat Adilxannı qolunu ayasın sıypap: "Yalğan aytsam, azda qulaqlarım üşüsün! - dep şıbışlay. - Waya, amalım, sağa usaq yol bar, kazönniy üy de görüne.

- Gerti, qöp uzaq eki oram ötüp, üçünçü, - dep getme Adilxan oñarıla. Sayatnı oğar xatiri qalıp, göbüp toqtay.

- Yaxşı... Yaxşı uzaq yol, soñ? - dep, Adilxan qılun uzata.

- Sağa qöp aqça da, ahamiyatlı kağız da gelejek. Seni yağıñda bir tiştaypa da görüne.

- Hey, ne tiştaypadır o da, yaşımı, qartımı? - dep, Madina barmaqın silley.

- Wöre, qorqma, gelin bajiw, senden ariw tügül, bir çüpür çaynik! - degende, abzarnı külkü yañırta.

Adilxan, qızardaşın tuwğan günü bulan qutlap, bilegine giççi "kerpiç" sağatnı tağa.

Birew qapulanı gerip açıp: "Daw başlanğan. Daw!" - dep, yaman tawuş bulan qıççıra.

Qatingışı uçun yıl az ömür tügül. Laylanı yılları busa alliden de ötgen. Bu çağında, yaşawunu daimge getgen, dağı qaytıp gelmejek esdelikleri yurekde paşmalıq tuwdura.

Yazbaşda da, yayda da, başğa tügül Laylanı yureginde daim güz ömür süre. Onu yuregi yaynap umutları bir de bürlenmey, bürlense de, qayğılarını awurluğu olağa çeçek açma isiw bermey.

Layla qoltuğuna qolların da suğup, muñayıp olturğan. Abzar şıp, terek başlağa qonğan quşlar sama da çarnamay. Onu gözaldına yurt yağadağı kök urup,

kesewdey qaralğan, quruğan, butaqlarına qarğalar qonğan terek gele. Ana silkindi, esdeliklerden arçırılma süyegendey, eki qolu bulan betin yaba.

Adilxan, asta bulan gelip anasını yağında, taxtamekde olturdu. Ana-bala höç söz aytmay, bir-birine qaradılar. Daw başlanğan şo eki günnü icinde Layla bek alışınğan edi. Onu yuzü sarğayğan, yayaqları içine tüşgen, gözleri muñlu. Adilxan küstündü. "Analar sawda, olar daim aşai dep oilaibız. Göñun alıp, xadirin bilip bolmaybiz! İş, yoldaşlar, ahlü... Anağa zamanıbiz etişmey. Paraxat olturup, xabarlaw çu qaydağı zatdır. Ayaq üstde: "Ajayö men getdim! Ajay, men geldim! Ajay, neçiksen?". Anağa awletini dağı sözü bolma yaramaymı?" - dep Adilxan öz-özüne betleşiwler etdi.

Adilxan anasını inbaşına qolun salıp: "Ajay!" dep, onu mañalaynı öpdü. Layla irjayıp, ulanına qaradı. "Bir zat çı bar, bu meni aldata tura ", - dep oylaşdı. - Hali ol anasın özü razi bolurday ayawlap, asırap bolmağanına bek höküdü. "Analar qalmay, dünyadan gete, soñ geç bola. Ajay, sawbol, sütünñü halal et, kim bile, biz dağı görüşmesek", - dep tileme süyse de, bu sözleni aytıp ansın birden-bir yandırma bolmada. Ol anasını göñün almaq uçün başğa sözler aytma, bugün oğar maslağat berme toqtaşdı. Tek olay sözleni qaydan alsın? "Ajay, aziz ajayım!" dey. Bu eki-uç sözden qayrıları barı da unutulup qala edi. "Balam, yaşırmay ayt, men barın da bilemen" degen ananı qarawunda aytilğan edi. Ana ulanını çaçların sıypap:

- Sen mağa aytma süyesen, balam, - dep ana qorquw bulan soradı. Adilxan yumuruğun açıp anasına qağızın görsetgende, onu sıpatı alışındı. Tek Layla, şeklense de, qağız kimden ekenge, inamsızlıq etdi. "Yoq, bolmas!".

- Alimxan, frontğa getgen. Onu sawbollaşma çağı zamanı bolmağandır... Yoldan yazğan.

Ana küsündü, halekleñen yuregin basılıp:

- Alimxan, balam!.. Ajayıñnı nege oylamađıñ? - dep tarıqdı. - Saida bilemi? - dep soradı. Adilxan basın çayqadı. Madina: "Anaşım, bilmeygeñe oşay", - dep bir qaynanasına, bir erine qaradı.

Layla gelinini qolundağı weşewoy dorbanı görüp: "Sen de, balam Adilxan, anañ bulan sawbollaşma gelgen ekensen?" - dep alanına qarap:

- Sen de, qaçan? - dep soradı.

Adilxan qatının qolundan dorbanı alıp:

- Watanına, ajayım, ulanların sınama zaman gelgen, - dep turdu. Layla ulanın uzatma artından çıqmadı. Ol terezeni aldına taxtamekde buyuğup, tawuşun çıqma qoymayğanday, awuzuna qolun da salıp olturğan. Adilxan weşewoy dorbasın qoluna da tutup, ulla abatlar bulan çalt üyden çıkdı. Ana, onu artından qarap:

- Esen-aman qaytma nasip etsin! - dedi.

Adilxan yoldan qaytıp, anasını bawruna siñdi. Ana-bala sawbollaşdır, birinçi keren, ol anasını gözlerinde gözyaşlani gördu. Adilxan anasını: "Ana-atımnı er etme, duşmandan titireme" degen sözlerin daimge özü bulan alıp getdi.

Wokzalda da quçuqlaşw-öbüşüw bolmadı, birew-birewge göç söz ayılmadı. Amma aytma sözler çi köp bar edi. Neçik aytsın yurek dertler bulan tolğan busa. Ozoqda, şo minutilarda: "Dawdan soñ görüşerbizmi eken" degen oylar qaysını da yuregine gelgendir.

Şolay şıplıqını, sözsüz, yalnız oylar bulan sawbollaşırdağı sessizlikni Sayat buzdu. O, Adilxanı quçaqlap:

- Amamlım, meni aziz amalım, - dep boynuna yabuşup ylandı. - Amalım, özüñ bulan meni de alıp get, - dep ilindi. - At yerlep, lap da byik terekni başına örleñip, özüp bolaman. Sen tögülmüsen, amalım, har türlü quşları çarnawların mağa üyretgen, tübek arma da, tank haydama da üyrenermen, duşmanı tankları, topları, sawutları, hakkında ahamiyatlı, ma'lımatlar jıyarman, meni qoyup getme! - dep tiledi.

- Görçünüm, meni birgine-bir qızaşım, sen de getseñ, amallarıñni ornunda kim qalır?! Ajayım, yaşlar sağa amanat, - dep, Adilxan Sayat bulan sawbollaşdı.

...Eşelon terbendi. Madina yaşların bawruna basıp toqtadı. Ol birden Soltannı qoluna alıp, üstge gösterdi:

- Qara, balam, qara, hona seni atañ, daimge esiñde saqla, unutma!

Parawoznu tawuşu, dögerçikleni qawğası bulan Adilxanı:

- Ajayım, aşlar sizge amanat! - dep, qıçırğanı eşitildi. Şo arada Saida soldatları arasında, başı yülüñen, üstünde woyennıy opuraqları bulanğı birew özüne qol es etdi.

- Alimxan! Alim! - dep Saida qıçırdı.

- Sawbolğuz, saida! - degen Alimxanı sözlerin yel bir yaqğa bağıp alıp getdi.

- Alimxan! Alim! - dep Saida qıçırdı.

- Sawboluğuz, Saida! - degen Alimxanı sözlerin yel bir yaqğa bağıp alıp getdi.

- Alimxan! A-lim! - dep Saida huya salıp poyezdni boyu bolan çaba.

"Amalım, giççi amalım!". "Janamal!" dep, gıçırağan awazğa wokzal mañırap qalğan. Birleri: "Amalım!" dep qıçıra, birleri: "Balam! Atamé Azizim, Ağawumé İnişkam!". Yılaw-yas, azizleni bir-birinden ayırağan unutulmas günler!

Yaşaw-har zaman gözlew, dawnu qağrulu yıllarında busa, eki qabat gözleysen. Nege tögül de, qıyınlı zaman, har günü, qorquñlu. Yurekde Süyünç, qorquw bulan üçmüyuş soldat kaqızları qarawullaysan.

Başqa analarday Layla da ulanlarından har gün kağız qarawullay. Ol tamğa arqasan tayap, pemni aldında olturğan. Ananı gözyaşları söñen kesewlege tama.

Birisi üyden Saidanı gitara da soğup, yırlayğan muñlu awazı ananı yuregin birden-bir sızlata.

- Yuregiñni dertlerin sarın etip sarnaysan. Gelin bolup yaynap-yaşnap giyitleriñ giymediñ, süygeniñ bulan tüzewlü bir yıl da üy tutmadıñ. Kürlüğüñ, balam, söñdu şat yuregiñ suwudu. Ne eteyim, ne etip göñüñ alayım?! - dep, Layla öz-özüne zarlandı. Awleti sama da bolğan busa, yuregine maslağat bolur edi. Ayawlu aziz balam Alimxan, küleseñ abzarlar, üyler yañıradı. Külküñ çü, balam, neçik de, anaña sawuñnu bildirseñ, dünyalarda dağı zat tariq tögül edi. Sani izley qayda barayım? Mani balamni görmedigizini? - dep kimge sorayım?

Duşmanı güllesi janiña batdımı? Suwda aqdıñmı, otda güydüñmu? Ananı yuregi Allah seni etmesin...

Senden, balam Alimxan, kağız yuğu üçünçü yılğa aylandı. Yaş tiştaypağa aңыз üylerde, uzaq günleni, geçeleni yiberme tançımı? Ne eteyim: "Getme, ulanımnı çırağın söndürme" dep neçik aytayım?

Gitaranı qılı üzüldü, gelinini ıylayğan awazı da, maşinni tawuşu da eşitildi. Layla tamğa xarmanıp xozğalma qarasa da, ayaqları qartıllap, yerinde çökdü.

- Anaşım!.. Anaşım! - dep, Saida Laylanı aldına yığılıp, boynundan quçaqlap, töşüne betin qaplap:

- Anaşım, ayıp etme, yaşarman dep yaşlay seni aldına gelgen edim, ayrılıp getmeymen, yañız qalğan anamnı oylayman.

-Yılama, qızım, yılama, biz daimge ayrılmaybız çı. Bugün kağız gelmese, görürsen, tañala, birisigün gelir. Ay, onda-munda taşlanıp qalğandır, gelir. Allah buyursa, dünyalar da paraxat bolur, esen-aman özler de qaytarlar.

Qaynana da, gelin de quçaqlaşıp oramğa çıqdılar. Layla, maşin görünmeygen bolğunça yoldan gözün ayırmadı. Gelini özü bulan, ulanını ojağını isiwün alıp getgendey, anağa awur tiydi.

Layla ırğa tayanıp, qapu alda toqtağan. Boş abzarğa girme bolmay, ayaqları qartıllay. Boşağan-suwuğan ojaqğa neçik girsin. Ananı qarawu terezeden eşikge, eşikden terezege göçe. Awletlerini yaynap, yaşnap turağan kür ojaqları, oğar neçe de paşman, muñlu görüne. Onça kür ojaq, suw sepgen kesewdey suwuğan.

Etimlerdey bir-birine sıynğan ulanlarını üylerini içinde **yel** uluy.

Giççi ulanını üyunü eşigi ağ urağan yimik, qıjıllap, ari de, beri de çayqala. Ana awletini suwuğan ojağına abat alıp, girme bolmay. Anağa neçe de biyik görüne ulanını üyunü posağası.

Aldın ulanı Alimxannı suratı ilin en boş tamnı, qolunu ayası bulan sıypap, "anaña esdelikge suratın sama da qalmağan" - dep, Layla tarlana. Gelini alğasan unutup getgenmi yada axırınçı minutlarda ananı oylap qoyğanmı, surat aq şarşawğa da çırmalıp, yastuqlanı üstünde edi. Layla eñi bulan suratnı üstün sıypadı, ananı yaşları gözleri irjaydı. "Balam Alimxan!" Ana-bala bir-birine qaradılar.

Terekni emişin silkgendey, yaşaw silkgen, qayğılar sabanday sürüp çıqğan, yapıraqlarday sarğayğan ananı yuzünde, ulanını qarawunu isiwünden ökteplikni, tañalağı günnü Üstünlüğüne inamlıqnı hisleri tuwdu.

Poçtalyon terezene şışasına şuşuwu bulan qaqdı. Eki de qatın gelin de, qaynana da bir-birine qaradılar. Har zaman yimik olanı yuregine süyunçlük bulan qorquw girdi.

- Ya Allah, ne xabar alıp gele eken? Balalarımın qıyının sen mağa görsetmegin. Teñirim, tileymen, şü güñe meni yetiştirmey, janımanı alğın.

Şuluwnu awazı eşitilgen sayın ananı yuregi qısıla. Ol qorquwluq bulan terezege qaray.

Poçtalyon Haji börkün qoluna qısıp, tizlerinden ananı aldına yığıldı.

Ahiy, huya tawuşğa xalq, yurt jıyıldı. Abzarlar, üyler mañırap qaldı.

- Amalım, yaşlarıñnı kimge qoyup getgensen?! Amalım! - dep, Sayat huya salıp ıylay.

Layla otbaşnı aldına buyuğup olturğan. Yurek, taşday qatıp, gözden gözyaş çıqmay.

Ana, öz qolları bulan gözlerin yapmasa, awleti ölgeñe bir de inanmas. "Ulanı ölgen" dep, kaqız gelse de, Layla ulanı ölgeñe başğa analar yimik inanmay, ol qışı, yazı bulan ulanların gözlep, yol saqlay. Neçe aylar, neçe güzler gete, gözyaşdan ananı gözlerini nürü quruy.

Gözlew... Gözlew... terekler neçe bürlenip, neçe öeök aç, topuraqı neçe qar basa. Terekleni butaqlarına qonğan qar günler belan iriy. Aylana yaq apaq göznü qamaşdıra.

İşde de, üyde de başğa tügül "men amallırım sayalı duşmandan öç alma gerekmen" degen bir oy Sayatğa rağatlıq bermey. Art waqtilerde anasını sawluğı da yoq. Ol qattı awruğandı: "Özüm bulan qaburuma, ulanlarım gömülgen topuraqdan bir uwunçu salırsız" dep wasiyat etdi.

Sayat tartına turup woyenkomnu stoluna arzasın saldı. Onu qarawun es etip, "Allahım, biraz boy bergen busa yaramaqmıdı eken! Hali: "Sağa neçe yıl bola?" dep, sorar degenmut bulan, ayaq uçlarından turdu.

Woyenkom, Sayat ayaq uçlarından turğanı görüp, irjaydı.

-Siz meni boyuma qaramağız, men özüm bürükge şolay giççimen. Bu yıl güzde mağa on segiz yıl bitejek, - dedi Sayat.

Ol irjayıp:

- On segiz! Tüzün aytsa?

Sayat xatiri qalıp:

-İş yıllar da tügül. Siz neçik añlamaysız, men frontğa barma gerekmen, - dedi.

- Frontğa... stroyda neçik abat alma gerekni sama da bilemisen?

Sayat stolğa yuwuqlaşıp:

- Amallırım uçün duşmandan öç alma gerekni bilemen. Strıyda busa, neçik abat alma gerekni üyreteler, - dedi.

- Dawda tıştaypağa tınç tügül, qızım, - dep, woyenkom turup, Sayatnı başın sıypadı.

- Amalların tas etip, artından qarap turmaq dağı da qıyın, - dep, Sayat tarlandı. - Qıynlıqı yeñme dosluq, birlik, Watınmı ölçewsüz süyuwüm kömek eter.

Qöp günler, aylarü yıllar gözşegen Üstünlüknü günün Sayat gospitalde qarşladı, kontuziyadan soñ tüşgen edi.

Dawda ortaqqılıq etgen çaqı anasını wasiyatın unutmağan. "Özüm bulan qaburuma ulanlarım gömülgen topuraqdan bir uwunçu salırsız". "Men amalımı qaburun tapmay qoyman" dep oylay. Gospitaldan çıqhanda, Adilxannı qaburun tapdı.

Hali ol frontdan üyüne qayıp gele edi. Sayat poyezdden tüşüp, ulla taş yolğa çıqdı. Maşine-zatğa qaramay yayaw yurüp yiberdi. Onu yuregi üyge yetişme alğasay edi. Ohar ayrılıwnu eki yılı neçe de uzaq görüñen. Ol eşikni açıp: "Ajayım, muna seni qızıñ" dep anasın quçaqlajaq gözaldına geltire.

Sayat qol'yawluqğa çırmalğan topuraqğa tiyip qaradı.

- Qol'yawluqğa çırmalğan topuraq janlanğanday isiw berdi. "Anañnı wasiyatı amalım". Dağıstanda tuwsañ da, Belorussıyanı topuraqlarında gömüldüñ. Aziz amalım! Qapuların mağa nege açmadıñ, qızaşın bawruña nege basamdıñ, - dep, ol tatawulnu yahsında olturup, amalını qaburuna qaplanıp, yılayğanday yimik ğınq urup yıladı. - Özen boyda, ağaçlıqı yağasında qaburuñ. Quşular muñlu çarnay terek başlarda, baliki, anañnı zarlanıwun maqamlağa salıp çarnaydır. Sın taşına - bemüyuşlü yulduz geçe bulan gündüz şawla bere. "Sıntaşına 28-ñci Oktyabr, 1943-ñcü yıl... Podpolkownik Adilxan Abdullayewiç Batırow!" dep yazılğan.

Yurtğa giregen qöpürge yetişe turup, Sayat toqtadı, birewnü gömme alıp bara. Xalqı qöbüne qarap onu: "Yaş da, ulla da, qart da, saw yurt yolğa salağan, mınça xalqı aburun, görmetin qazanğan bu orazlı adam kim eken?" dep yuregine geldi.

Adamğa sawda çi neçik de, ölgende de tariq bola eken abur. Ölünü üstüne yabulğan yaşii xara yuwurğandan Sayat qatın gişige oşatdı. Sınajasın qoldan-qolğa ala turup gelegen kim eken?

Etimleri uluy qalğan yada awletlerine hasiret qalğan anamı? - dep yañız bir oydan Sayatnı tınışı bitip, abat alma bolmadı. Ol, gelegen xalqğa tayışıp, yol berdi.

Sınajanı aldı, başın da sallandırıp gelegen örüm yaşnı görüp, Sayatnı: "Anadan toyup bolmayğanda, etim qaldıñmı?" dep, yuregi aöitdi.

Xalqı arasına xozğawul tüşdü. Xalq güp bolup, sınajanı erge salıp toqtağanlar. Birden har sanın sızlatağan "ahiy" tawuş göterildi barı da tawuşlanı arasından yaşnı tawuşu güçlü çğa edi. Ol: "Ajayım!.. Ajayım!" dep qıçıra. Yaş, xalqın ayrılıp, Sayatğa yabuşdu.

Topurağı kepmegen qaburnu bawurlap, Sayat ylay: "Anam, aziz anam, ulanlarına hasiret qalğan anam".

Yat ellerde gömülgen ulanını bir uwuç topurağı anasını qaburuna sıyınğan.

Yazğanı: Ümükürsün Manta